

تخریب آبخوان‌ها، بزرگ‌ترین آسیب رعایت نکردن الگوی کشت در گلستان

سیدمحسن حسینی (برساووش)، کارشناس مسائل آب

شهریور ۱۳۹۷

نوع کشت هر منطقه با توجه به عوامل گوناگونی انتخاب می‌شود. از جمله این عوامل می‌توان به نوع خاک، آب و هوا، میزان آب، مزیت اقتصادی، عادات و فرهنگ مردم، استراتژیک بودن محصول، میزان اشتغال، وجود کارخانجات فرآوری، بازار مناسب و عواملی از این قبیل اشاره کرد.

تنظیم نوع کشت پدیده‌ای ناگهانی نیست و به مرور زمان و با آزمون و خطاهایی توسط کشاورزان به وجود می‌آید. با افزایش جمعیت و ناهمخوانی آن با تنوع کشت موجود و به دلیل نیاز به «امنیت غذایی» و «افزایش قدرت اقتصادی»، اقبال کشاورز به سمتی محصولاتی می‌رود که دو منظور فوق را حاصل کند و آنچه در این میان باید به آن توجه کرد، این نکته است که حصول به این دو مقصود در صورتی خردمندانه است که «پایداری» آن هم در نظر گرفته شده و محدودیت‌های مناطق مختلف استان هم در آن لحاظ شود و همچنین فاکتورهای مهمی چون نوع خاک، آب و هوا و میزان آب هم مد نظر باشد.

البته ذکر این نکته ضروری است که تنظیم نوع کشت و یافتن فرمولی برای آن در استان، کاری پیچیده و نیازمند مطالعات دقیق است و از آن مهم‌تر این که اجرای آن احتیاج به فراهم آمدن زیرساخت‌های لازم و فرهنگ سازی مناسب و بالاخص تنظیم اقتصاد کشاورزی دارد.

چنانچه بخواهیم از منظر آب به موضوع الگوی کشت بنگریم، در استان گلستان با توجه به این که ۸۵۰ هزار هکتار خاک مستعد کشاورزی وجود دارد و با توجه به نحوه کنونی استفاده از آب در بخش کشاورزی، نیاز به حدود ۶ میلیارد متر مکعب آب دارد و با توجه به این که سهم بخش کشاورزی از آب تجدیدپذیر استان کمتر از دو میلیارد متر مکعب است، جهت آبیاری کل اراضی استان حدود چهار میلیارد متر مکعب کمبود آب محرز است.

با توجه به آب مورد نیاز محصولات مختلف در استان و با توجه به سند ملی آب، مسلماً محصولات با مصرف آب کمتر مناسب‌ترین نوع کشت در استان کم آب گلستان است. از طرف دیگر متوسط تنوع کشت موجود استان طی سال‌های اخیر نشان می‌دهد بین الگوی کشت پیشنهادی و الگوی کشت کنونی مغایرت فراوانی وجود دارد. قطعاً رعایت نشدن الگوی کشت پیشنهادی، زیان‌های زیادی برای کشاورزان، اقتصاد، آب، محیط زیست و خاک دارد که توضیح آن‌ها از حوصله این گفتار خارج است ولی به نظر می‌رسد بزرگ‌ترین آسیب آن، «برهم زدن تعادل منابع آب و خاک به ویژه آب‌های زیرزمینی و تخریب آبخوان‌ها» است.

در صورت عدم رعایت الگوی کشت، چنانچه خوش‌بینانه به موضوع نگریسته و گمان کنیم که آب موجود در آبخوان‌های زیرزمینی بیش از حد مجاز مورد استحصال قرار نمی‌گیرد، مقدار سطح زیر کشت در این حالت، از میزان سطح زیر کشت در حالت رعایت الگوی کشت کمتر است و اگر بخواهیم واقع بین باشیم، باید بگوییم بهای افزایش سطح زیر کشت بدون رعایت الگوی کشت، ورود آسیب بدون بازگشت، جبران ناپذیر و غیرقابل اصلاح به منابع آب زیرزمینی استان است که باید قبل از آن که وضعیت بحرانی شود، از آن جلوگیری کرد. جدول شماره ۱ الگوی کشت قابل آبیاری پیشنهادی برای استان گلستان با کشت متوسط سال‌های اخیر و مغایرت با الگوی کشت را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱- الگوی کشت قابل آبیاری پیشنهادی برای استان گلستان و مقایسه با کشت متوسط سالهای اخیر

و مغایرت با الگو

ردیف	محصول	الگوی پیشنهادی درافق ۱۴۰۲	کشت متوسط سالهای اخیر	مغایرت با الگو (هکتار)
۱	گندم	۱۰۰۰۰۰	۶۰۱۵۰	- ۳۹۸۵۰
۲	جو	۷۰۰۰	۹۰۰۰	+ ۲۰۰۰
۳	برنج	۱۵۰۰۰	۵۰۰۰۰	+ ۳۵۰۰۰
۴	ذرت دانه ای	۱۵۰۰	۲۰۰	- ۱۳۰۰
۵	حبوبات	۵۵۰	۱۰۰۰	+ ۴۵۰
۶	پنبه	۳۰۰۰۰	۱۶۰۰۰	- ۱۴۰۰۰
۷	آفتابگردان	۵۵۰۰	-	- ۵۵۰۰
۸	سویا	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	-
۹	توتون	۳۰۰۰	۲۵۰۰	- ۵۰۰
۱۰	بادام زمینی	۲۵۰۰	-	- ۲۵۰۰
۱۱	کلزا	۴۰۰۰	۸۰۰۰	+ ۴۰۰۰
۱۲	سبزیجات	۳۵۰۰	۷۰۰۰	+ ۳۵۰۰
۱۳	باقلا	۳۰۰۰	-	- ۳۰۰۰
۱۴	پیاز	۶۰۰	۹۰۰	+ ۳۰۰
۱۵	توت فرنگی	۳۰۰	۵۰۰	+ ۲۰۰
۱۶	سیب زمینی	۵۰۰۰	۸۰۰۰	+ ۳۰۰۰
۱۷	گوجه فرنگی	۲۵۰۰	۱۰۰۰۰	+ ۷۵۰۰
۱۸	هندوانه	۴۰۰	۳۰۰۰	+ ۲۶۰۰
۱۹	خریزه	۷۰۰	۱۰۰۰	+ ۳۰۰
۲۰	خیار	۱۵۰۰	۲۰۰۰	+ ۵۰۰
۲۱	ذرت علوفه ای	۶۵۰۰	۵۰۰۰	- ۱۵۰۰
۲۲	یونجه	۱۵۰۰	۱۳۰۰	- ۲۰۰
۲۳	شبدر	۱۶۰۰	۷۰۰	- ۹۰۰
۲۴	سایر زراعتها	۳۰۰۰	۳۰۰۰	-
۲۵	میوه های دانه دار	۴۰۰	۵۵۰	+ ۱۵۰
۲۶	میوه های هسته دار	۴۵۰۰	۹۴۰۰	+ ۴۹۰۰
۲۷	زیتون	۲۰۰۰	۶۴۰۰	+ ۴۴۰۰
۲۸	مرکبات	۴۵۰۰	۵۸۵۰	+ ۱۳۵۰
۲۹	خشکبار	۵۰۰	۵۱۰۰	+ ۴۶۰۰
۳۰	گل و گیاه زینتی ود	۱۰۰	-	- ۱۰۰
۳۱	سایر باغات	۲۴۸۵۰	۲۷۷۹	- ۲۲۰۷۱
۳۲	جمع	۲۸۶۰۰۰	۲۶۹۳۲۹	- ۱۶۶۷۱

